

ובאמת קושיא זו ביותר תוקף הקשה המל"מ דבר"ן גופי' בחי' מגילה כתב בענין העיירות המסופקות אם הם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון "הורו הגאונים שהולכין בהן אחר רוב עיירות שרובן אינן מוקפות חומה וקורין בהן בי"ד. ועוד שאפי' תאמר שהוא ספק שקול, הו"ל ספק של דבריהם ולקולא ונמצא פוטרו בשניהם ובטל ממנו ודאי מקרא מגילה, לפיכך קורא בראשון ופטור בשני". ומק' המל"מ דהר"ן סותר א"ע, דלענין הסיבה משום סברא דמיעקרא צריך להסב בכולן, ואילו בעירות המסופקות פסק שקורא בראשון ופטור בט"ו (וכסברת הישוע"י), ועי"ש מה שמתרץ.

ובקו' הר"ן יש להעיר כמה הערות:

א - בתוס' בסוכה חידש שהיושב ראשו ורוב בסוכה ושולחנו בתוך הבית, אעפ"י שהגזירה שמא ימשך אחר שולחנו היא רק גזירה דרבנן, מ"מ אחר גזירת חכמים אינו יוצא יד"ח אפי' מדאורייתא, וכן בקרא ק"ש בלילה והיטה אחרי שב"ה אמרו שא"צ להטות אינו יוצא יד"ח מה"ת. והאחרונים האריכו בתמיהות, הן מכח הסברא היתכן שדין דרבנן יגרום ריעותא במצוה דאורייתא, ועוד הא מצינו בהרבה מקומות שהעושה מצוה דאורייתא אפי' בעבירה דרבנן יצא יד"ח המצוה מדאו', כגון האוכל מצה של טבל הטבול מדרבנן, דא"י מדרבנן, אך מה"ת יוצא. וכן אתרוג האסור באכילה מדרבנן, דמדאורייתא יצא.

והנראה בזה שיש הבדל בין דין דרבנן הנאמר בפנ"ע לבין דין דרבנן המתייחס ישירות למצוה מסוימת, וביאורן של דברים, כאשר אסרו חכמים טבל הזרוע בעציץ שאינו נקוב, לא התייחסו לאתרוג כזה או למצה כזו, אלא קבעו דין כללי של טבל דרבנן, ועתה כאשר הזדמן שאדם יוצא ידי חובתו מצה או סוכה באיסור דרבנן, אמרי' דמה"ת יצא, שהרי מדאורייתא הגדל בעציץ שאינו נקוב אינו אסור כלל. משא"כ כאשר חכמים עשו גזירה על מצוה מסוימת, ואמרו שהמצוה חייבת להיות באופן זה, בזה יש כח ביד חכמים להפקיע אף ידי הדאורייתא, ולכן היושב בסוכה כששולחנו בתוך הבית, מכיון שחכמים אמרו מפורש שלא יצא מצות סוכה בצורה זו, א"כ כל שלא ישב באופן שדרשו חכמים, גם חיובו דאורייתא לא קיים, דזה ברור שיש כח בידם לעקור ולהפקיע בדאורייתא, אלא שלא השתמשו בכחם אלא במקרה שהגבילו

והגדירו את צורת עשיית המצוה, ואז שוב לא יוכל העבריין לעבור על דבריהם ואפ"ה לקיים המצוה מה"ת.

ועפ"י האמור ניתן ליישב את עצם קושית הר"ן, דהנה מוני המצוות מנו את המ"ע של סיפור יצי"מ בליל פסח כמ"ע נפרדת ממצות זכירת יצי"מ, ולא רחוק לומר שמצות שתית ד' כוסות וערכת הסדר הם דינים דרבנן המתייחסים לצורת הסיפור והזכירה המיוחדת ללילה זה, ואם כן הרי י"ל שכל המשנה מהדינים שקבעו חכמים לא יקיים מצות הסיפור וההגדה אפי' מה"ת, ודומה ליושב בסוכה ושולחנו בבית וכיו"ב. ובזה א"ש כמין חומר הא האוכל מצה בלי הסיבה הוי כלא אכל מצה אפי' מה"ת, וה"נ ארבעה כוסות שתקנו חכמים בסדר ההגדה אם לא יהיו בהסיבה כתקנתם הרי דינם מתייחס ישירות למצוה זו דסיפור יצי"מ, וממילא יש להחמיר בהסיבה דד' כוסות לא כספיקא דרבנן לקולא אלא כחומרת ד"ת, ולכן הצריכו להסב בכל הארבע כוסות מספק.

והא דהר"ן מיאן ליישב קושיתו באופן זה, י"ל הטעם דא"כ גם במגילה נימא הכי, והיינו כמבואר בראשונים דמצות זכור דמחייט עמלק היא מ"ע דאורייתא, וא"כ אפשר גם סדר קריאת המגילה, אפי' שהיא תיקון חכמים, מ"מ נתקן על אופן סדר זכירת מחית עמלק שמה"ת, וכן דרשו חכמים כתוב זאת זכרון בספר, בספר מה שכתבו במגילה, וכיון דהוי דין דרבנן כיצד לקיים מ"ע דאורייתא, שוב הו"ל לפסוק לחומרא גם שם, ולכן מקשה הר"ן שאין מחמירים בספק אפי' בכה"ג.

א"ל שעדיין אפשר להשתמש ביסוד זה כדי ליישב את קושית הר"ן, דיש הבדל בין דינא דהשותה ב' כוסות בתראי בלא הסיבה לבין הקורא מגילה בי"ד ולא בט"ו, דבדין הסיבה למ"ד דבעי' בכוסות אחרונים דוקא, אז אם היסב בראשונים אין כלל כאן תיקון חכמים, דחכמים תקנו רק הסיבה בב' אחרונים (לאותו מ"ד), א"כ זה שאינו מיסב בהם הפר תקנתם במצות סיפור יצי"מ, משא"כ במגילה דאפי' אם נאמר דתקנת חכמים בקריאת המגילה היא תקנה בקיום המ"ע דזכור דאורייתא, מ"מ י"ד וט"ו תרוויהו זמני דרבנן, אלא שבעיר ההוא יש לו ספק, וכיון שקיים בא' מתקנות דרבנן ויצא בדיעבד שוב הוי ספק דרבנן, משא"כ בהסיבה שלא שייך דין הסיבה בכוסות שלא תקנו בכל חכמים שם דין הסיבה (כל חד כדאית ליה).